

Obnovená spoločenská zmluva medzi Európou a jej univerzitami

Ako môžu univerzity a tvorcovia politik spolupracovať na formovaní silnej, otvorenej a odolnej Európy

Prečo teraz?

Je čas **obnoviť spoločenskú zmluvu** medzi Európou a jej univerzitami. Vysokoškolské vzdelávanie a výskum tvoria chrbtovú kosť európskych inovácií a rozvoja, a s globálnou konkurencieschopnosťou Európy a s dlhodobými ambíciami EÚ, aj riešenia zložitých spoločenských výziev. Sú tiež jedinečnými miestami inovácií a kritického myslenia a kultúry. Musíme sa riadiť **spoločnou európskou ambíciou**, aby sme zabezpečili toto slobodné a kritické myslenie ako základ vedomostí, objavov a inovácií.

Univerzity už zohrávajú významnú úlohu vo vnútornej súdržnosti, demokratickom vývoji a globálnej pozícii Európy. A predsa táto obnovená spoločenská zmluva by však mala uznať **univerzity ako kľúčových, nezávislých aktérov**, plne sa angažujúcich na všetkých úrovniach spoločnosti v našom spoločnom úsilí čeliť výzvam **v oblasti hospodárstva, sociálnej oblasti a environmentálnej udržateľnosti**. Aby sme tak urobili a aby sme podporili silnú, odolnú Európu, ktorá bude schopná budúcnosti, potrebujeme otvorené a transformatívne univerzity schopné spolupráce naprieč hranicami. Výskum, vzdelávanie a inovácie, ktoré sú jedinečne kombinované v poslaní univerzít, sú životne dôležité, ak máme čeliť týmto výzvam.

Na dosiahnutie vízie mať univerzity s rôznymi profilmi, ktoré sa spoločensky angažujú a pracujú na udržateľnosti, ako bolo prijaté v dokumente Európskej asociácie univerzít „[Univerzity bez múrov – vízia do roku 2030](#)“, potrebujeme dlhodobú víziu a riadenie európskych univerzitných politik. Spoločne musíme zabezpečiť dostatočné a predvídateľné **financovanie a investície do vzdelávania, výskumu a inovácií** spolu s pravidlami, ktoré budú **skôr umožňovať ako obmedzovať**. Teraz je **čas spojiť sily na európskej, národnej a regionálnej úrovni** – medzi univerzitami, tvorcami politik a širšou spoločnosťou – zabezpečiť, aby Európa mala vedomostnú základňu, ktorú potrebuje na aktívne formovanie svojej budúcnosti.

Aktuálne výzvy a hybné sily zmien

Geopolitické konflikty, vojna a terorizmus otriasajú základmi medzinárodnej spolupráce, ako ju poznáme. Tento vývoj tiež zblížuje európske krajiny a robí z rozširovania EÚ opäť prioritou.

V niektorých častiach našich spoločností existuje výrazná **politická polarizácia, dezinformácie a nedôvera v odborníkov**. Navyše **odklon od demokracie** je možné pozorovať vo viacerých krajinách v Európe a aj mimo nej.

Demografické zmeny, ako sú starnutie populácie, migrácia a utečenci, spôsobujú väčšiu rôznorodosť našich spoločností, a zároveň zvyšujú potrebu integrácie, rozvoja zručností a celoživotného vzdelávania.

Vysoká inflácia a nové výdavkové priority, ako sú zdravotníctvo a obrana, vytvárajú tlak na verejné rozpočty. Vo viacerých krajinách sa tento tlak spája s dlhým obdobím nedostatku financií pre univerzity.

Medzitým pokračujúca **digitalizácia, hybridizácia a šírenie umelej inteligencie** menia spôsob, akým pracujeme, žijeme a komunikujeme. To so sebou nesie tak príležitosti, ako aj riziká.

Nad tým všetkým **klimatická zmena** a **výzva trvalej udržateľnosti** nás nútia prehodnotiť akú štruktúru má naše hospodárstvo a ako vytvárame hodnoty.

Ak má EÚ účinne riešiť tieto výzvy a dosiahnuť svoje širšie ambície, vzdelávanie, výskum a inovácie musia byť súčasťou jej stratégie vo všetkých oblastiach politiky.

Úloha univerzít v budúcnosti Európy

Vďaka **jedinečnej kombinácii poslania v oblasti vzdelávania a výučby, výskumu, inovácií a kultúry** univerzity zásadne prispievajú k zabezpečeniu odolnosti a prosperity našich spoločností. Vskutku, vysoká úroveň dosiahnutého vysokoškolského vzdelania koreluje s vyššou úrovňou ekonomického a sociálneho blahobytu, ako aj s občianskou angažovanosťou.

S 20 miliónmi študentov v Európe a takmer polovicou mladých Európanov zapísaných na vysokých školách, univerzity sú základným činiteľom podpory kritického myslenia a vedeckej gramotnosti, ako aj rozvoja širokého spektra zručností a kompetencií. Vysokoškolské vzdelávanie ako také zohráva dôležitú úlohu pri rovnosti a inklúzii rozsiahleho počtu študentov s rôznym zázemím a potrebami. Táto úloha bude rásť ešte viac s potrebou **celoživotného vzdelávania, rekvalifikácie a zvyšovania kvalifikácie**.

Prostredníctvom **prelomového výskumu** univerzity rozširujú hranice poznania a kladú základy inovatívnych riešení (napr. výskum, ktorý umožnil rýchly vývoj vakcín proti Covid-19). Vzťah medzi aplikovaným a základným výskumom sa približuje, tak ako nečakané objavy – v oblastiach ako sú materiálový výskum alebo biovedy, prinášajú nové riešenia a inovácie.

Univerzity **vytvárajú poznatky v rámci odborov a medzi nimi a zapájajú sa do spolupráce** so širokým spektrom partnerov na miestnej, regionálnej, národnej, európskej a medzinárodnej úrovni. Navyše sú významnými zamestnávateľmi a kľúčovými aktérmi v európskych, i v regionálnych inovačných ekosystémoch. Preto prispievajú k inováciám v spoločnosti, v technológiách, hospodárstve, kultúre a politike, ktorá je kľúčová pre ochranu budúcnosti našej planéty a jej obyvateľov. Napríklad klimatickú politiku nemožno vykonávať bez investícií do environmentálneho výskumu. Podobne právny poriadok nemôže byť riadne chránený bez právnych vedcov alebo historikov. Vskutku, nové inovatívne riešenia sú nevyhnutné v takých rôznorodých oblastiach verejnej politiky, ako sú poľnohospodárstvo, medzinárodný rozvoj a kybernetická bezpečnosť.

Univerzity sa **zapájajú do kultúrnych aktivít, podporujú medzikultúrnu výmenu a štúdium kultúry**. Je to dôležité na zachovanie a rozvíjanie bohatých a rozmanitých európskych kultúr, ako aj má umožniť vzájomné porozumenie a mierovú spoluprácu na celom kontinente a celosvetovo. To zahŕňa rozvoj viacjazyčnosti so zámerom zachovať jazykovú rozmanitosť. Najmä v časoch krízy a konfliktov môžu univerzity významne prispieť k rozvoju, podpore, prežívaniu a reflexii európskych hodnôt.

Čo európske univerzity potrebujú

Aby univerzity zostali odolné, musia mať **strategickú a operačnú kapacitu na prácu vo veľkom rozsahu, musia byť inovatívne a podstupovať a riadiť riziká**. Túto kapacitu je možné vybudovať len so značnými investíciami a finančnými prostriedkami z národných a európskych zdrojov. Okrem investícií EÚ sa musia národné vlády usilovať plniť spoločne dohodnuté ciele a to investovať aspoň 3 % svojho HDP do výskumu a inovácií a 2 % do vysokoškolského vzdelávania.

Naviac, univerzity potrebujú **jasné a predvídateľné pravidlá a predpisy** a regulačné rámce, ktoré im zabezpečia **inštitucionálnu autonómiu a akademickú slobodu**. Pri formulovaní politik a ich implementácii by mali prebiehať konzultácie so zainteresovanými stranami, akými sú univerzity, aby tieto poskytovali otvorenú spätnú väzbu o regulačných procesoch. Dôležité je, aby predpisy týkajúce sa univerzít uľahčovali a nie bránili, hlbokoj **nadnárodnej spolupráci vrátane, ale aj nad rámec aliancií v iniciatíve Európske univerzity**.

Keďže Európa čelí veľkej demografickej výzve a rýchlemu technologickému rozvoju, univerzity potrebujú viac ako kedykoľvek predtým, aby mohli poskytovať **príležitosti na celoživotné vzdelávanie** ľuďom rôzneho veku a úrovne dosiahnutého vzdelania. Musia mať kapacitu na prácu a byť prítiažlivé pre **rôzne kohorty študentov a zamestnancov**. To zahŕňa uspokojovanie potrieb univerzitných komunit, vrátane duševného zdravia, podporou otvorenej inštitucionálnej kultúry a poskytovaním profesionálnych poradenských služieb a vedenia.

Univerzity musia mať značnú kapacitu vykonávať **základný výskum vo všetkých odboroch** a zapájať sa do **interdisciplinarity**. To bude kľúčové na zabezpečenie širokej vedomostnej základne, ktorú Európa potrebuje, ako aj na pomoc Európe pri príprave na neznáme budúce výzvy. Aplikovaný výskum a inovácie, vrátane rozmiestnenia, nemôžu existovať v izolácii. Vzhľadom na zvýšené zameranie na aplikáciu a demonštráciu, výskum s vyššou úrovňou technologickej pripravenosti (*technology readiness levels*, TRLs) získava viac pozornosti. Avšak, je potrebná väčšia pozornosť pre nízke a stredné TRLs, aby bola obnovená potrebná interakcia a prechod medzi rôznymi typmi výskumu a inovácií.

Aby univerzity pôsobili globálne, **potrebujú rôzne formy spolupráce** na rôznych úrovniach s akademickým účelom v popredí a v strede záujmu (*forma súvisí s funkciou*). Musia mať flexibilitu pri uzatváraní dohôd o spolupráci a možnosti ako dosiahnu ciele spolupráce. Okrem toho musia mať univerzity **kapacitu riadiť riziká medzinárodnej spolupráce** na základe svojich hodnôt a potrieb.

Aby to všetko dokázali a zvládli turbulentné časy, univerzity potrebujú podporu pri rozvíjaní kapacít vedenia. Súčasní a budúci lídri musia mať podporu pre rozvoj svojich **vodcovských schopností a kapacity na transformáciu**. S tým súvisí aj kapacita na profesionalizáciu zamestnancov vo všetkých oblastiach riadenia univerzít.

Čo je potrebné urobiť na európskej úrovni

Počas ďalšieho mandátu (2024 – 2029) Európska asociácia univerzít (EUA) – zastupujúca široké spektrum európskych univerzít, žiada vedenie Európskej komisie, členov Európskeho parlamentu a predstaviteľov členských štátov EÚ v Rade EÚ:

1. Posilniť mnohostranný rámec spolupráce

EÚ musí zabezpečiť, aby boli politiky vzdelávania, výskumu a inovácií koordinované, vytvárali prepojenia využívaním synergií medzi Európskym výskumným priestorom (ERA), Európskym vzdelávacím priestorom (EEA) a Európskym priestorom vysokoškolského vzdelávania (EHEA) a poučili sa zo skúseností zo spolupráce so širšou Európou prostredníctvom bolonského procesu/EHEA s cieľom pripraviť sa na možné rozšírenie EÚ.

2. Zvýšiť účinnosť európskeho systému viacúrovňového riadenia

Zlepšenie koordinácie a prepojenia medzi vnútroštátnymi, regionálnymi a európskymi politikami a, na európskej úrovni, uľahčenie národnej implementácie reforiem (napr. proces európskeho semestra) podporí súdržnosť a zabráni úniku mozgov.

3. Zaviesť „univerzitnú previerku“ pred vypracovaním právnych predpisov EÚ

Posúdením vplyvu legislatívy na univerzity a ich aktivity (napr. v obchode, migrácii, digitálnej transformácii, právnom poriadku, či strategickej autonómii), táto kontrola by mala aktívne zapojiť univerzity a zabezpečiť, že nová legislatíva nebude brániť vzdelávaniu a výskumným a inovačným aktivitám.

4. Rozpočet pre ambiciózne vysokoškolské vzdelávanie, výskum a inovácie

Ďalší viacročný finančný rámec musí zabezpečiť ambiciózne rozpočty programov EÚ financujúcich vysokoškolské vzdelávanie, výskum a inovácie, ktoré budú podporovať excelentnosť aj inklúziu. Okrem toho by mala EÚ združovať zdroje tam, kde spoločné európske projekty a iniciatívy prinášajú pridanú hodnotu, zaistiť synergiu medzi programami a národným a regionálnym financovaním a zabezpečiť, aby členské štáty dosiahli cieľ investovať 3 % do výskumu a inovácií a 2 % do vysokoškolského vzdelávania.

5. Podporovať globálnu úlohu univerzít ako zodpovedných staviteľov mostov a sprostredkovateľov vedomostí

Otvorená medzinárodná spolupráca by mala byť predvolenou možnosťou, zatiaľ čo sektor vysokoškolského vzdelávania a výskumu a tvorcovia politik musia zostať ostražití a od prípadu k prípadu, prostredníctvom podrobného prístupu, hodnotiť riziká. Okrem toho je medzinárodná otvorenosť dôležitá pre úlohu univerzít pri posilňovaní miestnych a regionálnych inovačných ekosystémov a ich prepojenie so svetom.

6. Presadzovať základné hodnoty inštitucionálnej autonómie a akademickej slobody

Garancia inštitucionálnej autonómie univerzít (pozn. v *slovenskej legislatíve akademickej samospráva*) je predpokladom moderných univerzít, aby si rozvíjali svoje inštitucionálne profily a efektívne plnili svoje poslanie. Ochrana a podpora akademickej slobody je najdôležitejším základom pre zmysluplný výskum a výučbu, vďaka ktorým v konečnom dôsledku napredujú vedomosti a tým aj spoločnosť.

7. Rozvíjať fyzickú a virtuálnu infraštruktúru

Učiaci sa, výskumníci, inovátori a administratíva potrebujú digitálne štruktúry a regulačné iniciatívy, ktoré uľahčujú cezhraničnú spoluprácu pre celý európsky kontinent, ako je napríklad Európsky elektronický preukaz totožnosti, Európska infraštruktúra blockchainových služieb a Európsky rámec interoperability.

8. Vyčleniť financie na rozvoj vedenia univerzít

To je kľúčové na podporu inštitucionálneho rozvoja univerzít a uvoľnenie ich transformačného potenciálu. Vodcovské schopnosti sú tiež dôležitým faktorom úspechu v európskej a nadnárodnej spolupráci medzi univerzitami.

Toto sú dôležité priority európskej spolupráce a tvorby politik týkajúcich sa univerzít, vysokého školstva, výskumu a inovácií v nadchádzajúcich rokoch. V mene svojich členov sa EUA bude ďalej angažovať vo všetkých týchto oblastiach. Asociácia bude tiež naďalej prispievať svojimi širokými odbornými znalosťami v rôznych oblastiach politiky a dávať analýzy o rozvoji univerzít v Európe. Len ak spojíme sily na všetkých úrovniach, budeme schopní formovať budúcnosť Európy – a budúcnosť našich univerzít – pozitívnym smerom.